

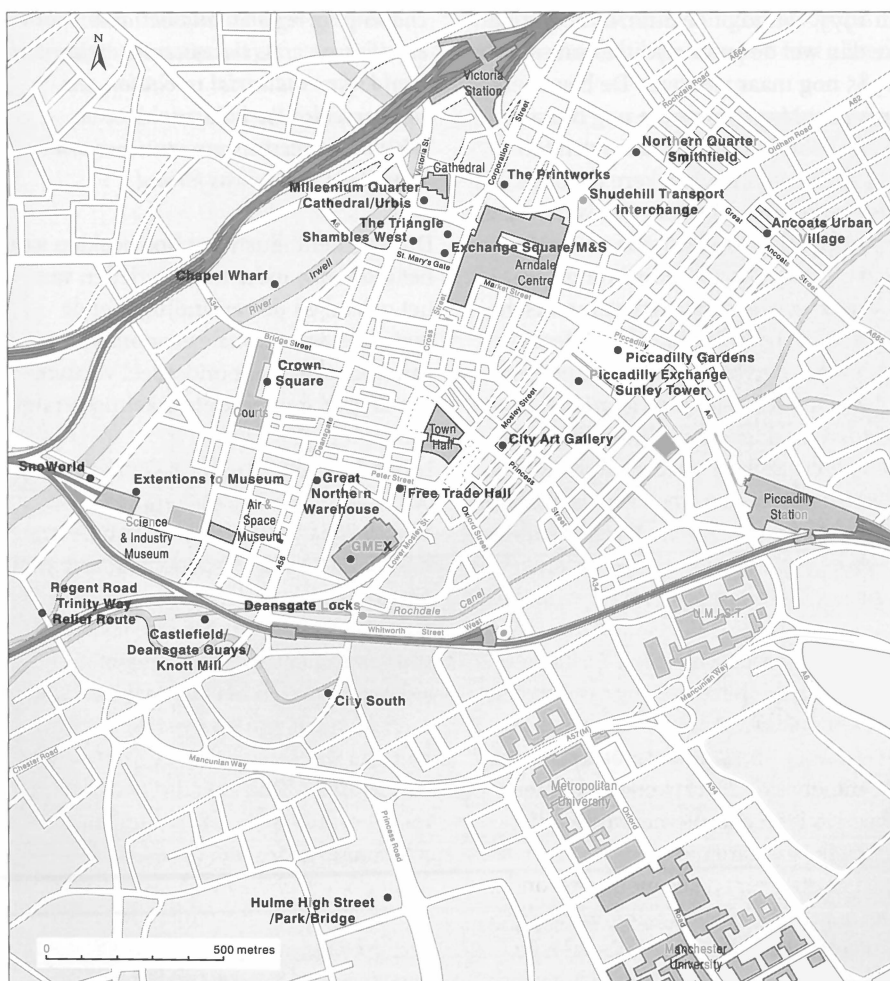
De minder vriendelijke kant van de concurrerende stad

New East Manchester bestaat alleen in de verbeelding van politici

Manchester heeft haar industriële verleden achter zich gelaten en haar post-industriële toekomst omarmd. Van een stad vol industriële symbolen is Manchester, net als veel andere Westerse steden, veranderd in een stad waar de consumptiealtaren overheersen. De vele trendy café's weerspiegelen het economische succes. Terwijl vroeger het werkloosheidscijfer de barometer van de stedelijke economie was, wordt het succes van de stad tegenwoordig aan de prijs van de nieuw ontwikkelde appartementen in het centrum afgemeten. Sommige delen van de stad hebben echter niet geprofiteerd van de ingrijpende veranderingen.

KEVIN WARD

Manchesters nijverheid is voor een deel vervangen door banen in de nieuwe stedelijke diensteneconomie. De fabrieken, waar vooral mannelijke arbeiders het grootste deel van hun werkzame leven doorbrachten, hebben plaatsgemaakt voor callcenters, vrijetijdscomplexen en detailhandel. Het zijn veelal vrouwen die de onregelmatige diensten van deze nieuwe vierentwintiguurseconomie voor hun rekening nemen. Het stadscentrum heeft een grondige facelift ondergaan. De bebouwing in het centrum is doordrenkt geraakt van zorguldig gemanicuurde winkelpuien, hippe barretjes en culturele projecten. Het zijn de zachte indicatoren van Manchesters

De landmarks van Manchesters nieuwe stadscentrum.

vermogen om aan de concurrentie van andere steden het hoofd te bieden. De vervallen bebouwing die grote delen van het centrum kenmerkte, is het afgelopen decennium neergehaald of opgeknapt. Pakhuizen die al dertig jaar ongebruikt waren zijn opgekocht door projectontwikkelaars en omgebouwd tot dure appartementen. Manchester heeft zijn economische, sociale en fysieke structuur weten te vernieuwen. Dit komt overeen met ontwikkelingen elders in Westerse steden, al zullen de betrokkenen in Manchester je graag vertellen dat zij de eersten waren. En de besten.

Toegegeven, de herontwikkeling van Manchester is het resultaat van veel werk en oprechte toewijding. Maar velen die hierbij niet direct betrokkenen waren, zoals leerkrachten of bejaardenverzorgers in het zuiden van de stad, willen juist kwijt dat er nog veel te doen staat. Veel gevolgen van de veranderingen in Manchester zijn min of meer onzichtbaar gebleven. Het is één van de uitdagingen voor degenen met een alternatieve interpretatie van heden-daags Manchester om een tegengeluid te laten horen, bijvoorbeeld door de plaatselijke gevolgen van de gangbare herontwikkelingsstrategieën te onthullen.

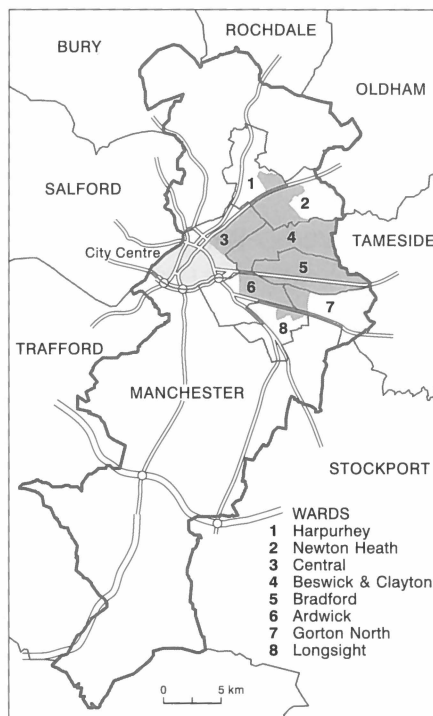
Het wonder van de wedergeboorte

Neem de claims over Manchesters aangekondigde wedergeboorte dus met een korreltje zout. De jury is er nog niet uit of de stad werkelijk een nieuwe economische basis in technologie, financiële dienstverlening en cultuur heeft, of daarentegen langzaam richting een post-industriële poel van laagbetaalde baantjes glijdt. Bovendien is het wonder van de wedergeboorte niet tot alle stadsdelen doorgedrongen. Sommige delen van de stad hebben beter geboerd dan andere. De verschillen in huizenprijzen getuigen hiervan: rijtjeshuizen die aan de ene kant van de stad voor tienduizend pond van de hand gaan, leveren een paar kilometer verderop het dertienvoudige op. Het gebied ten oosten van het stadscentrum is een van de stadsdelen waaraan het nieuwe stedelijke geluk voorbij is gegaan. Terwijl het grootste deel van Manchester in de jaren negentig wel een of andere herontwikkeling doormaakte, werd de sociale en economische ontwrichting van de acht stadsde-

len van East-Manchester nog verergerd doordat ze een marginale positie in het stedelijk beleid toebedeeld kregen. Nationale en Europese subsidies hebben eerder het zuidelijk gelegen Hulme en Moss Side en het noordelijke Middleton en Miles Platting nieuw leven ingeblazen. Pas de laatste vijf jaar heeft de plaatselijke elite, die de regie voert over de stedelijke herontwikkeling, zijn aandacht op het oosten van de stad gericht. Een belangrijke aanleiding daarvoor is de komst van internationale media in verband met de Commonwealth Games die komende zomer in Manchester plaatsvinden. Het voorbeeld van East Manchester illustreert enkele aspecten van de positie van steden in het huidige neo-liberale tijdperk, zoals de sociale gevolgen van de veelvuldige verwijzingen naar de concurrentiepositie van de stad als ijkpunt voor de economische stand van zaken. Om de geografische reikwijdte van Manchesters stedelijke herontwikkeling te vergroten, hebben de bestuurders de blik nu op East Manchester gericht. Vroegere begrenzingen van dit gebied zijn grotendeels opgegeven. Ze hebben plaatsgemaakt voor grenzen van een nieuw East Manchester. Dit nieuw bedachte stadsdeel staat of valt met het succes van de pogingen afstand tot zijn voorganger te creëren. Om dit kunststukje overtuigend neer te zetten, moet het oude East Manchester worden afgeschilderd als een ongeregeld, onbeschaafd gebied vol met figuren die de metamorfose naar een nieuw East Manchester in de weg staan. De nadruk wordt gelegd op het gedrag van de inwoners van East Manchester.

Erfstuk van industrieel verleden

East Manchester omvat ongeveer 1.100 hectare direct ten oosten van het stadscentrum. Zo'n dertig procent van het stadsdeel ligt braak. Sinds enige tijd trekken hele drommen mensen weg uit eens bloeiende gemeenschappen. De bevolking van het gebied is in de jaren negentig met dertien procent gekrompen tot 31.000, terwijl de totale bevolking van Manchester in die periode met drie procent groeide. Het gebied leverde in haar hoogtijdagen rond de vorige eeuwwisseling een belangrijke bijdrage aan Manchesters industriële economie. Het huidige werkloosheidscijfer is er met ruim acht procent echter tweemaal het stadsgemiddelde.

De acht stadsdelen van Oost-Manchester en het 'nieuwe East Manchester' (donkergrijs).

Tussen 1975 en 1985 verloor Manchester zestig procent van zijn werkgelegenheid. Van elke tien banen in 1975, voltijd of deeltijd, in de publieke dan wel de private sector, waren er in 1985 nog maar vier over. De bewoners van East Manchester die nog betaald werk hebben zitten vaak verstrikt in slechtbetaalde en onzekere baantjes. Zij verrichten veel van het vuile werk dat de expanderende consumptie-economie van de stad met zich meebrengt. Op vrijwel alle sociale en economische indicatoren scoort het gebied slecht. Het brutosterftecijfer is vijftig procent hoger dan het nationale gemiddelde en kinderen onder de vijf lijden er onevenredig vaak aan tandbederf en andere kwalen. Bovendien treden er veel secundaire effecten op door de ongunstige omstandigheden waarin de bewoners van East Manchester leven. Een studie van een aantal jaren geleden wees bijvoorbeeld uit dat bijna één op de vier bewoners de leefomgeving als onveilig bestempelde. Met de bevolkingsafname is ook de fysieke toestand van de omgeving verslechterd. Eén op de tien woningen is verlaten. Fabrieken, pakhuizen en twee waterwegen (het Ashton- en het Rochdalekanaal) in het gebied zijn erfstukken van het industriële verleden. Nu ze in verval zijn geraakt, versterken ze het gevoel dat het gebied uit de pas

loopt met de ontwikkelingen in de rest van de stad. Zo dicht bij het centrum, maar tegelijkertijd sociaal zo ver verwijderd van hoe het centrum er nu uitziet en aanvoelt, weerspiegelt East Manchester de ontwikkelingsgrens: de laatste bestandslijn, op de rand van het nieuw uitgevonden ondernemende Manchester.

Stukje van een sportpuzzel

Komende zomer is Manchester gastheer van de Commonwealth Games. De openingsplechtigheid vindt plaats in een nieuw stadion dat momenteel in East Manchester gebouwd wordt. De Spelen zullen zo'n half miljoen toeschouwers trekken. Ondersteund door zowel private financierders als publieke fondsen worden de Spelen aangegrepen als stimulant voor East Manchester. Bij de herontwikkeling van het stadsdeel wordt verder een beroep gedaan op de historische betekenis van het gebied. De voor de herontwikkeling van het gebied gevormde 'regeneration company' meldt:

East Manchester is a regeneration challenge of regional and national significance ... As the epicentre of the world's first industrial revolution, the area provided the industrial base on which Manchester's pre-eminence and that of the nation was formed.

Dit fragment illustreert hoe beelden van het glorieuze industriële verleden van het gebied en de verbinding met de regionale en nationale economische concurrentiekracht onderdeel vormen van de gekozen herontwikkelingsstrategie.

Naast de Commonwealth Games, vindt ook 'Sport City' een plek in East Manchester. Dit is de naam van de mix van nieuwe sport- en vrijetijdsmogelijkheden die sinds midden jaren negentig in het gebied zijn verzezen. Het laatste stukje van deze sportpuzzel is het nieuwe stadion dat in het voorjaar van 2002 voltooid moet zijn en vanaf september 2003 de thuishaven van de Manchester City Football Club zal zijn. Behalve veel sport bevindt zich in East Manchester ook een groot aantal 'zones', zoals 'Education and Health Action Zones', en activiteiten in het kader van de 'New Deal for Communities', de 'Single Regeneration Budget Challenge Funds', alsook van een 'regeneration company',

die geheel toepasselijk de 'New East Manchester Limited' genoemd is. Hiermee is de 'beleidsdichtheid' van het gebied de hoogste van het land. Geen enkel gebied is in de recente geschiedenis van stedelijke vernieuwing onderworpen geweest aan zoveel verschillende beleidsinitiatieven.

Een van de resultaten van al dat beleid is dat er een stevig verankerd en politiek krachtig East Manchester is ontstaan, dat echter in steeds grotere mate onwenselijk is en alleen bestaat in de verbeelding van lokale en regionale politici. De creatie van een dergelijk beeld is bedoeld om East Manchester in het grotere (en door weinigen betwiste) project van de herontwikkeling van Manchester te assimileren.

Rotte plekken wegsnijden

Op donderdag 27 maart 2001 om 6 uur 's ochtends groeperen driehonderd agenten zich bij de 'National Cycling Arena' in Beswick, East Manchester. Een jaar na de start van 'operation Excalibur', een oorlog tegen de misdaad in het gebied, valt de politie vijftig huizen binnen en arresteert vierendertig verdachten. Hoewel de buit uit niet meer dan twee vuurwapens en, volgens

een plaatselijke krant, een hoeveelheid drugs bestaat, noemen alle betrokkenen de actie een succes. De actie is het meest zichtbare optreden van de politie in East Manchester tot dan toe en is tevens het startsein voor aanhoudend en pro-actief optreden van de politie in het gebied. De nadrukkelijke aanwezigheid van de politie is een poging het gebied te beschaven. Een woordvoerder van het 'New Deal for Communities'-programma verwoordde de noodzaak van het politieoptreden als volgt: 'De operatie brengt verschillende activiteiten van de politie met zich mee, niet alleen bedoeld om de bevolking gerust te stellen, maar ook om personen, die de regeneratie van het gebied in de weg staan, te identificeren en aan te pakken.' Volgens deze beredenering zullen overheidsinvesteringen in het gebied op niets uitlopen, als oproerige individuen niet uit het gebied verdwijnen. Het vernieuwingsproject is gebaseerd op een gedragsverbetering van de bewoners, die het gebied aantrekkelijker moet maken voor toekomstige investeerders, toeristen en degenen die een verhuizing overwegen naar één van de 12.500 nieuw te bouwen woningen. Voortdurend wanordelijk gedrag tast niet alleen

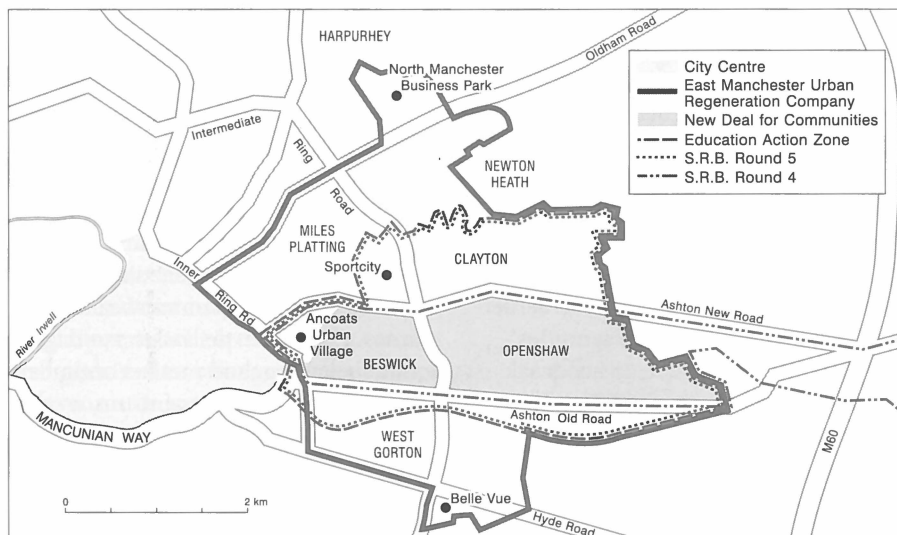
de kwaliteit van de leefomgeving aan, maar vormt ook, volgens betrokkenen bij de herontwikkeling van het gebied, een bedreiging voor een succesvol verloop van de Commonwealth Games. In de periode tot juli 2002 worden op gezette tijden evenementen georganiseerd door de overheid en particuliere instellingen die betrokken zijn bij de organisatie van de Commonwealth Games. Zo werden de laatste 750 dagen tot de spelen ingeluid met het onthullen van het gele logo in het centrum. Inmiddels siert het grote delen van de bebouwing in het stadscentrum. Ook het laatste jaar voor het begin van de spelen werd met veel tamtam aangekondigd. In het licht van deze spektakelse serie is het leegruimen en herbouwen van de omgeving rond de National Cycling Arena, Sport City en het nog af te bouwen stadion, evenzeer een politiek als een fysiek proces.

De lokale media zijn nauw betrokken bij het versterken van de behoefte aan krachtig ingrijpen in East Manchester. De lokale krant steunt het harde politieoptreden in East Manchester, aangezien 'het noodzakelijk is de rotte plekken weg te snijden.' De krant bepleit ook de

Stedelijke herontwikkeling in Ede-Centrum.

(Foto Matthias Verheist)

New East Manchester en de verschillende beleidsinitiatieven die er ontplooid worden.

omvang van de overheidsinvesteringen in East Manchester te verbinden aan de noodzaak het gebied te 'genezen'. Want, 'laten we niet vergeten dat er miljoenen ponden in dit gebied gepompt worden bij de uitvoering van een van 's lands grootste stimuleringsprogramma's', zo schreef het Manchester Evening News op 22 maart 2001. Achter deze drang East Manchester te willen beschaven schuilt een specifieke opvatting over het soort crisis dat de bewoners en gemeenschappen in East Manchester bedreigt. Afwijkend gedrag wordt gecriminaliseerd, zodat bepaalde individuen makkelijk kunnen worden verwijderd. De weg voor de gekozen aanpak van herontwikkeling wordt daarmee vrijgemaakt. Onlangs zijn bewoners zelfs gevraagd een 'zwarte lijst' samen te stellen met personen die volgens hen overtredingen begaan. De politie zal alle personen op de lijst controleren. De boodschap is duidelijk: East Manchester moet geciviliseerd worden. Parallel aan de ontplooiing van overheidsinitiatieven in het gebied, moet het gevoel van orde en gezag hersteld worden. Personen van wie het gedrag de grenzen van het aanvaardbare overschrijdt, dienen verwijderd te worden, als zou het gaan om een gezwel bij een patiënt, wiens aandoening het gehele lichaam ondermijnt. Volgens dezelfde logica ondermijnt East Manchester de stad al veel te lang. Manchester is veranderd. De stad ziet er veel beter uit dan in het begin van de jaren tachtig, toen de bebouwing van haar industriële verleden vooral onge-

bruikt in het landschap stond. De overheid heeft de herontwikkeling van grote delen van het centrum en omliggende wijken gefinancierd. De plaatselijke politiek heeft samen met een mondige en actieve lokale zakenelite gewerkt aan een nieuw beeld van Manchester: een stad met concurrentiekracht. Bezoekers verwachten dan ook een stad te zien die bezig is zich te herwinnen en de meeste van hen worden niet teleurgesteld. Iedereen die door King Street of rond Shambles Square loopt, is onder de indruk. Maar een korte wandeling oostwaarts voert als snel langs hardnekkige tekenen van economische en sociale ontwrichting. Hier toont zich de minder vriendelijke kant van de concurrerende stad. Dichtgetimmerde huizen, gebroken glas en braakliggend land kenmerken het terrein. Maar vooral de zaken die er niet zijn onthullen de omvang van de sociale onrechtvaardigheid in East Manchester. Er zijn geen getuigen van verse investeringen, bijna geen winkels, nauwelijks bushaltes en er is een algemeen gebrek aan sociale samenhang. Terwijl het stadscentrum, op anderhalve kilometer van de rand van East Manchester, een fysieke metamorfose heeft ondergaan, staan de stuurlieders van Manchesters herontwikkeling nu voor een nieuwe uitdaging. De zelfbenoemde 'Manchester Mafia' heeft daarvoor een alternatief East Manchester geconstrueerd. De grenzen hiervan wijken af van eerdere indelingen en doorsnijden de bestaande stadsdistricten. Dit nieuwe East Manchester weerspiegelt de gekozen strategie waarin het terugvorderen en civiliseren van het gebied voorop staat.

Als belichaming van Manchesters stedelijk ondernemerschap staat deze strategie nu voor zijn grootste uitdaging. De effecten van tien jaar herontwikkeling hebben East Manchester nog niet bereikt. Je zou zelfs kunnen stellen dat 'overtollige ruimte', zoals East Manchester, een noodzakelijk onderdeel is van de aanpak die door het stadsbestuur gekozen is. Dit soort gebieden herbergen flexibele en goedkope arbeidskrachten en fungeren, wanneer de stedelijke economie oververhit dreigt te raken, als overloopgebied voor economische activiteiten. Of de aanpak die in andere delen van de stad is gekozen ook tot een succesvolle herontwikkeling van East Manchester zal leiden, is nog geen uitgemaakte zaak. Misschien ligt het project 'East Manchester' wel net voorbij het haalbare van de in Manchester gekozen aanpak. Sterker nog, wellicht vormen de ervaringen in East Manchester een aanleiding om meer fundamentele vragen stellen over de juistheid van de logica achter de neoliberale opvatting van stedelijke crises en de reacties erop.

Kevin Ward is verbonden aan de afdeling geografie van de Universiteit van Manchester.

Literatuurselectie

DETR (2000) *Our Towns and Cities: The Future - Delivering an Urban Renaissance*. London: Department of Environment, Transport and the Regions.

Jessop, B. (1998) *The narrative of enterprise and the enterprise of narrative: place-marketing and the entrepreneurial city*. In: T. Hall & P. Hubbard, eds., *The entrepreneurial city*. Chichester: John Wiley & Sons, pp. 77-102.

Katz, C. (2001) *Hiding the target: social reproduction in the privatised urban environment*. In: C. Minca, ed., *Postmodern geography: theory and praxis*. Oxford: Blackwell, pp. 93-112.

Peck, J. & K. Ward, eds. (2002) *City of revolution: restructuring Manchester*. Manchester: Manchester University Press.

Smith, N. (1996) *The New urban frontier: gentrification and the revanchist city*. London: Routledge.

Vertaald uit het Engels door Matthias Verhelst.